

A woman in a blue dress and straw hat is seen from behind, looking out over a cloudy sky. Two birds are flying in the distance. The background has a vintage, slightly textured appearance.

VOOR ALTIJD

STOOMTRAM TRILOGIE 3

GERDA VAN
WAGENINGEN

Gerda van Wageningen

Voor altijd

Stoomtram 3

Uitgeverij Zomer & Keuning

ISBN 9789020558432

ISBN e-book 9789020558449

NUR 344

© 2026 Uitgeverij Zomer & Keuning

Postbus 13288, 3507 LG Utrecht

Omslagontwerp Liesbeth Thomas, t4design

www.zomerenkeuning.nl

www.romanserie.nl

www.gerdavanwageningen.nl

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan.

Uitgeverij Zomer & Keuning vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze om te gaan met natuurlijke bronnen. Voor de papieren editie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarbij zeker is dat de productie ervan niet heeft geleid tot bosvernietiging.

Hoofdstuk 1

‘En wat wil je nu eigenlijk?’

Eva Fierens glimlachte toen ze haar vader aankeek. ‘Ik ga straks werken.’

‘Ja, dat begrijp ik, maar wat moet je nu met die diploma’s, terwijl je inmiddels achttien jaar bent en de meeste meisjes al jarenlang werken? Wat wil je nu precies gaan doen met jouw geleerdheid?’

Eva probeerde rustig te blijven toen ze haar vader aankeek. Spotte hij er nu mee dat ze zo lang naar school was gegaan? Ze moest even slikken om een vervelend gevoel binnen te houden, maar ze was er inmiddels wel aan gewend geraakt. Dat mensen het ongewoon vonden dat zij, als meisje, een dergelijke lange tijd naar school had mogen gaan. ‘Vorig jaar heb ik inderdaad mijn diploma gehaald op de Rijks Hogere Burgerschool in Zierikzee, en ik heb bovendien mij ook de vaardigheden eigen gemaakt zodat ik als secretaresse of typiste aan de slag kan gaan,’ antwoordde Eva. ‘Omdat jullie allebei vinden dat meisjes een huishouden moeten kunnen voeren, ben ik daarna een jaar lang nog naar de huishoudschool gegaan, maar daar voelde ik mij niet prettig en daar pas ik ook niet. Nu wil ik dus inderdaad gaan werken. U weet evengoed als ik dat er op de hbs slechts een paar meisjes waren, vader. Maar ik heb de afgelopen jaren mijn eigen weg gevolgd en nu zoek ik dus werk dat bij mijn opleiding past. Ik ben er trots op dat ik zoveel heb mogen leren en ook dat ik nu iets anders mag gaan doen, in plaats van net als de meeste jonge meisjes een betrekking te moeten zoeken in een huishouden of winkel, zodra ze op hun twaalfde van school kwamen.’ Ze haalde diep adem. ‘Tijden veranderen, vader. De oorlog is voorbij, de Spaanse griep ook, en iedereen is blij dat het beter

gaat met de meeste mensen in het land.’ Ze rechtte haar rug en keek haar vader in de ogen. ‘U bent toch ook blij met wat u heeft mogen bereiken? Kapitein Fierens! Morgen is het grote jubileumfeest van de RTM, het vijftiengjarig bestaan. Daar bent u trots op en terecht! Ikzelf heb overigens een week geleden een sollicitatiebrief geschreven, omdat er een jonge secretaris wordt gezocht in het ziekenhuis van Noordgouwe. Net bracht de post een reactie. Ik mag daar volgende week op gesprek komen, en dat nog wel bij de vader van Cornelis. Die positie zou ik heel graag krijgen.’ Op de hbs was ze veel opgetrokken met de zoon van dokter De Jonge, die de baas was in dat ziekenhuis. Cornelis was haar maatje geworden, maar hij was een zoon, en dus zou hij nog verder door mogen leren en hoopte hij ooit net als zijn vader dokter te kunnen worden.

‘Ze zoeken daar dus een assistent van de secretaris. De meeste mannen willen natuurlijk liever geen rokken op kantoor, dat weet ik best, maar toch heb ik de brief geschreven.’

Haar vader schudde het hoofd. ‘Een vrouw tussen al die mannen, dat geeft alleen maar onrust bij de collega’s.’

‘U heeft ook vrouwelijk personeel op de Minister. En tante Sara heeft daar vroeger ook gewerkt.’

‘Maar dat was en is nog steeds alleen in de bediening.’

‘Ik houd vol tot ik een baan heb gevonden die bij mijn opleiding past, al moeten inderdaad de meeste mannen er nog aan wennen dat vrouwen meer kunnen dan het aanrecht poetsen.’ Ze kreeg een koppig trekje om haar mond, en haar vader kon het niet helpen dat hij daar om moest glimlachen. In stilte was hij heel erg trots op zijn beide dochters, en Eva wist dat best.

‘Nou, nou,’ protesteerde haar moeder met een zucht, die tot nog toe zwijgend had zitten luisteren.

‘Zo bedoel ik het natuurlijk niet, moe. Ik ben heel blij met jullie en wat jij doet is inderdaad ook onmisbaar. Maar ik wil iets anders en daar ben ik inmiddels ook klaar voor. Ik ga dus werken, waar dan ook, en dan hoop ik dat ik jullie kan gaan terugbetalen voor al

die jaren dat ik als meisje extra naar school mocht gaan. En geloof me, daar ben ik heel erg dankbaar voor, want het heeft heel veel geld gekost. En ook omdat het best gewoon is.'

Haar vader zat zowaar even met zijn mond vol tanden! Het was haar moeder die antwoord gaf. 'Je hoeft niet je hele salaris in te gaan leveren als een soort terugbetaling. Niets daarvan! We zijn juist enorm trots op jou en ook op je zus, op jullie allebei, ook al zijn jullie nog zo verschillend. Jou wacht vast en zeker een mooie toekomst, kindje. Misschien niet zoals gebruikelijk als huisvrouw en moeder, maar wel als... Nu ja, dat weet ik ook nog niet precies.'

'Ik ga naar dat gesprek met de dokter.'

Inmiddels had ze de onverdeelde aandacht van haar vader. 'Waarom solliciteer je niet gewoon bij de RTM? Je grootvader werkte bij de RTM, je oom Bart doet dat, tante Sara werkte inderdaad bij mij op de Minister voor ze trouwde, en haar man is agent voor de RTM. Onze familie is de RTM. Nu ja, dat is een tikje overdreven, maar toch...'

Eva kon het niet helpen dat ze in de lach schoot. 'Nee vader, ik heb niet aan de RTM gedacht, maar ik hoop wel dat jullie morgen veel plezier hebben met de feestelijkheden voor het jubileum.'

Het was 29 april van het jaar 1923. Morgen, op de dertigste april, was het precies vijftig jaar geleden dat de eerste stoomtram van de Rotterdamse Tramweg Maatschappij van Rotterdam naar Oud-Beijerland was gereden, wat gevierd werd met een groot feest in emplacement Krooswijk daar in die plaats, waar haar grootvader toen een belangrijke functie had vervuld.

Haar moeder glimlachte. 'Opa was er druk mee, hij was daar toen de leider van de dienst, de op een na hoogste persoon, na oom Hein Kranendonk. Maar... Toen moest oma onverwacht en te vroeg bevallen en dat ging niet goed, zoals je wel weet.'

Eva knikte en de glimlach verdween. 'Ik weet het, moe. Ik had het er gisteren over met tante Sara, toen ik een kopje thee was gaan drinken in het café op Zijpe. Ze herinnert zich die dag nog vaag.'

Haar moeder knikte. ‘Sara was toen pas zes, mijn jongste zusje. Niemand had er toen nog op gerekend dat oma nog een keer een kind zou moeten krijgen. Terwijl het feest had moeten zijn, verloren wij onze moeder toen ze beviel van een doodgeboren tweeling en zichzelf ook niet meer te redden was.’

‘Toen moest u immers voor het hele gezin van opa gaan zorgen?’

Cora knikte. ‘Ja, daar was geen ontkomen aan. Ik moest mijn verantwoordelijkheden nemen als oudste van een best groot gezin, en later was het heel erg moeilijk toen ik je vader leerde kennen en wij verliefd werden en wilden trouwen. Maar uiteindelijk kwam alles goed. Je vader en ik vonden elkaar en we zijn altijd gelukkig gebleven samen. We kregen Ellen en jou en we zijn trots op jullie allebei.’

Ellen was Eva’s tweelingzuster en had, nadat zij wel op haar twaalfde jaar van school kwam, eerst enkele jaren bij een timmerman in Bruinisse gewerkt, maar ze was ongeveer een jaar geleden wat ze zelf noemde een eigen atelier begonnen, ook al had hun vader daar vertwijfeld zijn hoofd over geschud, net als over haar eigen ambities nu. Maar inmiddels kreeg Ellen allerlei opdrachten voor fijn en kunstzinnig houtsnijwerk, en soms werd ze zelfs gevraagd of ze wilde meewerken als er in een oud pand houtsnijwerk hersteld moest worden. Ze noemde zichzelf inmiddels houtwerkkunstenaar, wilde haar atelier het liefst gaan verplaatsen naar Zierikzee, om dan meer centraal te wonen op het eiland en gemakkelijker allerlei nieuwe opdrachten te krijgen. Ze had een kleine winkelruimte op het oog met een binnenplaatsje midden in het hart van de stad, dat inmiddels te huur was gekomen. Net als Eva was Ellen niet getrouwd of verloofd, en ook nog maar achttien jaar. Ellen was altijd al een eigenwijze wildebras geweest, een halve jongen had moe weleens gezegd. Zij wilde dan het liefst in dat nieuwe atelier gaan wonen, wat hun vader op zijn beurt dan weer ongehoord vond. Maar oom Thomas, de man van tante Sara, gaf Ellen openlijk gelijk. ‘Wie weet trouwt ze nooit, en bovendien

heeft ze een bijzonder talent,' had die afgelopen zondag nog gezegd toen ze met elkaar koffiedronken na de gebruikelijke kerkgang.

Eva had heel andere talenten dan haar kunstzinnige tweelingzusje. Zij kon voor haar gevoel nooit genoeg boeken lezen en meer nog, ze kon dus heel goed leren. Na lang smeken, en gesteund door de bovenmeester van de school, reisde ze vanaf haar twaalfde elke dag op en neer naar de stad Zierikzee om daar verder te leren. Die school werd bijna uitsluitend bezocht door de zoons van welgestelde families. Slechts enkele slimme kinderen zoals zichzelf, die heel goed konden leren, kregen ook toegang. 'Ik heb inmiddels ook geleerd om snel en bijna foutloos te kunnen werken met een schrijfmachine, ik schrijf bovendien netjes met de hand en kan mijzelf heel goed redden in het Frans, het Duits en het Engels. Jullie weten dat ik bovendien goed bevriend ben geraakt met Cornelis, die de laatste drie jaar bij mij in de klas zat. Zijn vader is de dokter van het ziekenhuis van Noordgouwe. Daar hebben ze dus een assistent van de secretaris nodig, die alle moeilijke woorden begrijpt en die dus ook zelf een soort secretaris wordt die alle moeilijke woorden daar goed kan begrijpen. Die wil ik mij dan zo snel mogelijk eigen maken. Het lijkt me uitdagend werk, ik wil het erg graag en ik mag er dus op gesprek komen. Ik hoop echt dat ik de baan krijg! Dan kan ik nog jaren gewoon hier bij jullie blijven wonen, en elke morgen met de stoomtram naar Noordgouwe reizen en dan ook 's avonds weer terug. Bovendien is werken in een ziekenhuis iets waar ik trots op zou kunnen zijn! Ook daar moet natuurlijk een goede administratie worden bijgehouden. Ik hoef er geen blote mannen te wassen of vloeren te dweilen, zoals de verpleegsters dat moeten doen, vader. Daar zou u mogelijk terecht bezwaar tegen kunnen hebben! Ik zit daar dan in een keurig kantoor!'

'Heb je dat allemaal al uit eigen overweging bedacht?' vroeg haar vader met een boze en zelfs licht gekwetste ondertoon in zijn stem.

'Nee, vader. Nu loopt het gesprek zo, maar ik had het eigenlijk morgen pas willen vertellen, als jullie terugkwamen van het jubile-

umfeest en het was bedoeld als een verrassing voor jullie!’ Ze keek van de een naar de ander en haar hart klopte in haar keel. Ze wist heel goed wat ze wilde en ze wilde dat werk heel graag gaan doen, daar in het ziekenhuis dat mensen opnam en daar de nodige zorg kregen die ze nodig hadden, hun leven redde in veel gevallen! Dat vond ze een uitdaging, maar uiteindelijk moest haar vader zijn goedkeuring geven, want ze was nog jong, nog niet meerderjarig en het was nogal wat! ‘Toe, u heeft ook altijd kunnen doen wat u graag wilde? Varen!’

Gijs knikte. De kapitein van de veerboot die een dagelijkse dienst onderhield tussen Zijpe en Numansdorp in de Hoeksche Waard, deed zijn werk al jaren met veel plezier. Hij was een van de bekwaamste kapiteins van de RTM en dat was op die vaartocht nodig ook, want de veerboot maakte een tussenstop bij Ooltgensplaat op Goeree-Overflakkee, maar de haven daar verzandde steeds meer en daardoor moesten soms hele toeren uitgehaald worden om de passagiers van die haven veilig aan en van boord te krijgen. Lang niet elke kapitein zou dat aandurven.

‘En Cornelis?’ vroeg Cora nieuwsgierig, want meisjes van de leeftijd van haar dochters werden nu eenmaal gemakkelijk verliefd en ondanks kunstzinnig talent of geleerdheid, ze moesten uiteindelijk toch een keer aan de man geraken. ‘Wat zegt hij ervan?’ Ze vroeg zich nog heel vaak met een zekere verbazing af hoe zij toch aan twee van die opmerkelijke meisjes het leven had mogen schenken, die allebei op hun eigen manier een zo andere weg gingen dan zichzelf en haar zussen destijds, en het was haar een raadsel waar dat allemaal vandaan was gekomen. Gijs en zij waren gewone mensen. Met kunst of geleerdheid hadden zij niets en ze kenden ook niemand in hun beider families, die over uitzonderlijke talenten had beschikt. Nu ja, behalve Willem misschien, de neef van haar man die zij en Gijs hadden opgevoed na het overlijden van zijn moeder. Die had ook al wat met hout gehad, maar dat was een wilde jongen geweest die drie jaar geleden was verongelukt bij een

motorongeluk. Gijs had daar nog alle dagen verdriet van, maar het ongeval was Willems eigen schuld geweest toen hij onervaren en stomdronken was gaan rijden op die motorfiets die hij had geleend van een van zijn kameraden.

Eva stond op. 'Denken jullie er maar over na, geniet vooral van de feestelijkheden morgen, maar gun mij de vrijheid mijn eigen weg te gaan volgen. Als ik straks in het ziekenhuis werk, kan ik mij nuttig voelen voor de maatschappij en simpelweg als huisvrouw met alleen de opvoeding van mijn eventuele kinderen zal ik mij nooit zo nuttig en vervuld kunnen voelen als met het werk daar. En nee, ik ben niet in de wieg gelegd om pleegzuster te worden, en zeker geen arts, want dat is zelfs voor een vrouw uit heel goede kringen bijna uitgesloten. Maar het nodige papierwerk moet even goed gebeuren, en op die manier kan ik mij nuttig maken en ik denk, nee, ik weet zeker dat ik daar plezier in zal hebben.'

'En wat verdient dat?' wilde Gijs tot slot nog weten, nu al besefend dat zijn dochters hun eigen weg zouden gaan en zich geen van beiden door zijn mening zouden laten tegenhouden te gaan doen wat ze zelf wilden. Toen Eva een geschat bedrag noemde dat akelig dicht in de buurt kwam van wat zijn stuurman aan boord verdiende, hapte hij naar adem en deed hij er voor de rest van die dag maar liever het zwijgen toe.

Slapen lukte niet zo best, die avond. Ze had haar hoop op die positie gezet, maar wat ze tegenover haar vader niet wilde toegeven, spookte in die stille uren wel degelijk door haar hoofd. Er werd een assistent voor de vaste secretaris gezocht, die zo nodig ook voor de dokter zelf kon werken, had Cornelis haar verteld toen ze elkaar kortgeleden nog hadden gezien. Ook al waren ze nu van school, het contact was niet verloren gegaan. Hij studeerde nu voor dokter, net als zijn vader dat was en zelfs zijn grootvader dat vroeger was geweest. Van hem had ze gehoord dat er iemand werd gezocht en hij had haar zonder veel omhaal aangeraden om daarop te sollici-

teren, als het haar aansprak om in het ziekenhuis te gaan werken. Ze beseftte terdege dat het al een hele stap was om op gesprek te mogen komen, maar het was verre van zeker of haar sollicitatie dan ook serieus genomen zou worden, en ze daadwerkelijk de baan zou krijgen. Wat, als er ook andere sollicitanten waren? Jonge mannen? Ze draaide van de ene zij op de andere in de eerste uren van de nacht en ze had geluk dat ze uiteindelijk toch nog in een mooie droom was weggezakt en met een opgelucht gevoel wakker werd zodra het eerste morgenlicht haar zolderkamer binnenstroomde.

Haar moeder had kennelijk ook minder goed geslapen. Toen Eva beneden kwam, vertrok haar vader net fluitend en wel naar de haven van Zijpe om aan het werk te gaan en een paar uur later samen met moe naar Numansdorp te varen, dan daar met de tram verder te rijden tot Krooswijk. Waar net als met de opening van de lijn vandaag precies op de dag af vijftientig jaar geleden, de feestelijkheden werden gehouden waar ook nu weer de allerbelangrijkste directieleden van de RTM bij aanwezig zouden zijn.

‘Heb je er geen zin in, moe?’ wilde ze verbaasd weten. ‘Je zegt toch altijd dat je tante Anneke en oom Bart veel te weinig ziet en...’

Cora zuchtte diep. ‘Jawel, maar die drukte, al die mensen en iedereen die je aanspreekt, dat wordt me tegenwoordig al snel te veel. We leven hier zo rustig, weet je. Daar went een mens aan.’

‘Ik had best met jullie mee willen gaan, maar dat kan natuurlijk niet. En juist de feestelijkheden trekken me, niet het familiebezoek. Komt tante Clara ook? En tante Arjaene?’

‘Tante Clara wel, als weduwe, maar haar zuster natuurlijk niet. Ze wordt ouder, Eva. Het lopen valt haar zwaar en nu oom Hein er niet meer is... Ikzelf ben ook alweer een eindje in de veertig en... Nu ja, ik ben vanmorgen alsnog ongesteld geworden, terwijl ik al dacht...’ Ze zweeg betrapt, want dit soort vrouwenzaken besprak je immers nooit, zelfs niet met je eigen dochter!

‘Ik weet het moe. Je hebt dan vaak hoofdpijn en bent altijd moe.’

Cora zuchtte nog dieper. ‘Ik bloed nogal heftig tegenwoordig,

maar het is al maanden geleden en ik dacht al, dat het voorbij zou zijn. En nu, juist nu, het is lastig nu ik op reis moet.'

'Neem voldoende doeken mee en ook schoon ondergoed.' Ze bloosde ervan. 'En een waslap om je extra te wassen. Nu ja, zo gaat dat bij mij ook, ik zal straks ook gewoon naar het werk moeten als ik dát heb.'

Cora vermande zich en nadat ze voor het ontbijt had gezorgd, Ellen op de tram was gestapt om naar de winkel te vertrekken die ze zo snel mogelijk zou willen gaan huren, en Eva de afwas deed, kleepte ze zich om in haar zondagse jurk en liet ze even later zien hoe ze voor alle zekerheid drie onderrokken had aangetrokken.

'De jurk is te lang, moe. Je moet die nu toch echt gaan inkorten. Alleen oude vrouwen dragen tegenwoordig nog een japon tot op de schoenen.'

'Nieuwerwetse mode, ik houd er niet van! En op het platteland lopen we immers altijd achter, zeggen de mensen.'

Eva schudde het hoofd en ruimde de laatste borden op. 'Kom op, we lopen samen naar de haven en voor u het weet heeft u alle zorgen van u afgezet en geniet u van de komende dagen! Heeft u hoofdpijnpoeders bij u?'

'Ook dat.'

Eva tilde het ingepakte koffertje voor haar moeder op. 'Je vader heeft het maar gemakkelijk,' zuchtte haar moeder gelaten terwijl ze samen gearmd naar de haven van Zijpe wandelden, in plaats van de tram te nemen, omdat het zulk lekker lenteweer was. 'Je knapt ervan op even buiten te lopen,' dacht Eva. 'Buitenlucht helpt altijd. Dat zeg je immers zelf altijd tegen ons?'

Ze keek de Minister na. Haar vader werkte al jaren als kapitein op het schip, dat een verbinding onderhield tussen hun eiland en Numansdorp, met een tussenstop in Ooltgensplaat op Goeree-Overflakkee. Bij aankomst in Numansdorp stond er een boottram klaar. Deze bracht de passagiers verder naar plaatsen in de Hoek-

sche Waard en uiteindelijk naar het eindpunt aan de Rosestraat in Rotterdam. De tram werd de boottram genoemd omdat die een speciale afslag had naar de Veerhaven daar en altijd wachtte op de passagiers van de veerboot. Ook hier op hun eiland was er zo'n boottram die tot aan Zijpe reed en ook altijd wachtte op de passagiers van de Minister, ook als deze om welke reden dan ook te laat kwam.

Eva keek het schip peinzend na, toen het wegvoer. Ze hoopte dat haar ouders een plezierig feest zouden hebben, die middag, en ook dat haar moeder ervan zou genieten haar broer en zussen weer te zien. Met hun echtgenoten en kinderen vormden ze best een grote familie die ze, ze moest het haar moeder nageven, eigenlijk veel te weinig zagen omdat zij vanwege de functie van haar vader van het eiland vertrokken waren hier naartoe. Moe had in het begin maar moeilijk kunnen wennen hier, wist ze. Maar uiteindelijk was het toch goed gekomen en haar vader was trots op het feit dat hij op de Minister mocht varen. Na al die jaren nog steeds. Zijpe was best een grote haven geworden. Ze keek naar het stationsgebouwtje, waar enkele ambtenaren van de RTM werkten. Even verderop stonden een aantal arbeidershuizen voor personeelsleden van de RTM, maar dat waren er niet zoveel en niet genoeg voor de vele mannen die voor de maatschappij werkten. Zijzelf waren mede daardoor in het hier vlakbij gelegen Bruinisse terechtgekomen en als ze eerlijk was, vond ze het daar in het dorp fijner dan hier zo dicht bij de drukte van de haven. Ze bleef bij de steiger staan, aan de kant van de wal. De steiger was een soort brug met beneden in het water een ponton, dat op het water dreef en mee kon stijgen met de vloed of juist dalen met de eb, zodat de passagiers en ook de goederen of het vee, altijd gemakkelijk aan boord konden komen.

Ze haalde diep adem en liep een stukje verder naar het café, waar veel reizigers graag wat kwamen eten of drinken. Natuurlijk had het stationsgebouw een wachtkamer, dat was nu eenmaal bij alle haltes van de tram verplicht, zodat passagiers beschut voor de

Eva gaat aan het werk als secretaresse in het ziekenhuis, maar haar baas maakt haar het leven zuur

Het is 1923 en de achttienjarige Eva heeft als een van de weinige meisjes in Bruinisse een hbs-opleiding gevolgd. Met haar diploma op zak vindt ze een baan als secretaresse in het ziekenhuis van Noordgouwe, waar ze met de stoomtram naartoe reist. In de tram laat conducteur Fons zijn oog op haar vallen, maar Eva houdt de boot af. Ondertussen raakt ze bevriend met verpleegster Lia en ze komt weer in contact met haar jeugdvriend Cornelis. Helaas maakt haar directe baas, meneer Van Wijck, ongewenste avances en hij duldt geen nee. Eva weet zich geen raad. Wie kan ze om hulp vragen als een man met veel meer macht dan zichzelf handtastelijk wordt?

Gerda van Wageningen is de meest gelezen en geprezen auteur van historische familieromans in Nederland. *Voor altijd* is het derde deel van de Stoomtramtrilogie, over de Rotterdamse Tramweg Maatschappij. Eerder verschenen *Wacht op mij* en *De overtocht*.

 Romanserie

ISBN 978 90 2055 843 2 NUR 342

9 789020 558432 >

www.romanserie.nl